

Άρτος, οίνος και έλαιον: βασικά συστατικά της διατροφής μας και της χριστιανικής λατρείας

1^η Ομάδα - Φύλλο Εργασίας (Αρτοποιοί)

Ο άρτος στη ζωή μας (1^η Υποομάδα)

- Κάνετε μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του σταριού και την αξία του άρτου στη διατροφή μας.
- Αναζητήστε την ετυμολογία της λέξης «άρτος» και «ψωμί» στο [λεξικό της κοινής Νεοελληνικής](#).
- Τι σημαίνουν οι εκφράσεις: «βγάζω το ψωμί μου», «θα πούμε το ψωμί ψωμάκι», «φάγαμε μαζί ψωμί κι αλάτι», «ο λόγος σου με χόρτασε, και το ψωμί σου φαΐ το», «τα έφαγε τα ψωμιά του»; Αναζητήστε και άλλες παρόμοιες εκφράσεις κι εξηγήστε το νόημά τους.
- Εντοπίστε στην Κυριακή Προσευχή (Πάτερ ήμών) ([Ματθ. 6:9-13](#)) το στίχο που αναφέρεται στον άρτο και αναλύστε τον.
- Ένας από τους τρεις πειρασμούς-ερωτήσεις που είχε υποβάλει ο διάβολος στον Χριστό στην έρημο, λίγο πριν αυτός ξεκινήσει το δημόσιο έργο του ήταν να αποδείξει ότι είναι Υιός του Θεού μετατρέποντας τις πέτρες σε ψωμιά. Ο Χριστός αρνήθηκε να κάνει ένα τέτοιο, «καθ' υπαγόρευσιν» θαύμα ([Ματθ. 4:1-4](#)) και του αποκρίθηκε: «Ο άνθρωπος, λέει η Γραφή, δε ζει μόνο με ψωμί, αλλά με κάθε λόγο που βγαίνει από το στόμα του Θεού». Τι εννοούσε;
- Στο βιβλίο "Αδελφοί Καραμαζώφ" του Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι πώς ο Μέγας Ιεροεξεταστής συνδέει το ψωμί με την ελευθερία; Γιατί ο Χριστός αρνείται να κάνει «καθ' υπαγόρευσιν» θαύματα; Αναζητήστε και διαβάστε [εδώ](#) το απόσπασμα.
- Ποιο ήταν το κυρίαρχο σύνθημα των αγωνιστών του Πολυτεχνείου το 1973; Πώς ερμηνεύονται οι κοινές λέξεις στην προκείμενη και στην προηγούμενη ερώτηση;
- Σύνδεση με το μάθημα της Φιλοσοφίας Β΄ Τάξης ([ΚΕΦ 7](#). Ορίζοντας το Δίκαιο) – Μελέτη περίπτωσης. Δικαιολογήστε τις θέσεις σας στις δύο παρακάτω περιπτώσεις:
  - ο Ποιο ήταν το αδίκημα του Γιάννη Αγιάνη στους Άθλιους του Βίκτωρος Ουγκώ; Τα κίνητρά του δικαιολογούν την τιμωρία του;
  - ο Παύει να έχει κάθε ευθύνη ο Γερμανός στρατιώτης, ο παιδαγωγημένος στη Ναζιστική Γερμανία, όταν, για να τιμωρήσει το παιδί που έκλεψε ένα καρβέλι, του σπάζει το χέρι βάζοντας ως υπομόχλιο το γόνατό του; (Από το βιβλίο Ορησκευτικών Θέματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ΄ Λυκείου, κεφ. 3, σελ. 28).

Ο άρτος στη λατρεία (2^η Υποομάδα)

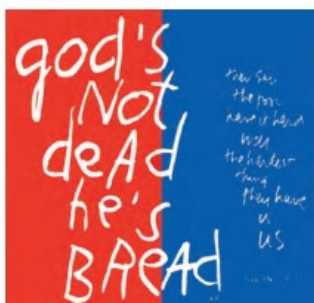

«Γυναίκες που ζυμώνουν ψωμί», ειδώλιο από πηλό, Βοιωτία, 5ος αιώνας π.Χ. Ο Αυλιστής αριστερά κρατάει ρυθμό και ευχαρίστηση στην εργασία. Πιθανά να πρόκειται για τελετουργικό άρτο, όπως το ονομαζόμενο "Υγεία": θυσιαστικό κρίθινο ψωμί υπέρ υγείας. Προσφερόταν συχνά στον Ασκληπιό και έφερε παραστάσεις ή και σφραγίδα που έγραφε ΥΓΕΙΑ ή ΖΩΗ ή και τα δύο.... ή "Ναστός": αρωματικό καλοφτιαγμένο ψωμί. Είχε τελετουργικό χαρακτήρα και προσφερόταν στις θυσίες.

- Γιατί οι Αρχαίοι Αιγύπτιοι είχαν θεοποιήσει τη γάτα;
- Με ποια θεότητα της αρχαίας Ελλάδας συνδέθηκε το σιτάρι, ποιες λατρευτικές εκδηλώσεις και ποια προσωνύμια το αποδεικνύουν; Τι ήταν τα «[μεγαλάρτια](#)»;
- Από πού πήρε το όνομά της η μαρίνα [Ζέας](#) στον Πειραιά;
- Πώς συνδέθηκε ο άρτος με τη χριστιανική λατρεία;
- Αναζητήστε το απόσπασμα της Αγίας Γραφής [Ιω.6.47-50](#). Ποια η διαφορά του «άρτου» που εννοεί ο Ιησούς από το «[μάννα](#)» των Ισραηλιτών; Τι εννοεί με αυτά τα λόγια;
- Αναζητήστε στο [Λεξικό της κοινής νεοελληνικής](#) τι ήταν το [μάννα](#), αν δεν το γνωρίζετε.
- Τι συμβολίζει το πρόσφορο και γιατί το πηγαινουμε στην εκκλησία;

- Τι είναι η [αρτοκλασία](#); Πότε και γιατί γίνεται; Τι συμβολίζει;
- Τι είναι το Χριστόψωμο;
- Τι συμβολίζουν τα «κεντήματα» στην [κουλούρα του γάμου](#);
- Διακαιολογήστε γιατί στα μνημόσυνα προσφέρουμε στάρι (κόλλυβα), λαμβάνοντας υπόψη το στίχο [Ιω. 12, 24–26](#) από την Αγία Γραφή. Με τι παραλληλίζει ο Ιησούς το σπόρο του σταριού;

Γραφιστικό έργο της μοναχής Corita Kent (1918-1986), "God's not dead, he's bread"

Σχολιάστε το γραφιστικό σχέδιο.

- Με ποιο τρόπο ο άρτος και ο οίνος ενσωματώνουν την ανθρώπινη δημιουργικότητα και τη συμμετοχή του ανθρώπου στην Ιστορία; (Αναζητήστε το κείμενο του Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2002). *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται*. Αθήνα: Εν πλω, σ. 4042 στο σχολικό εγχειρίδιο της Α' Λυκείου, Θ.Ε.2, Δ.Ε.2, [σελ. 61-62](#)).

Ο άρτος στην τέχνη (3^η Υποομάδα)

- Στο σχολικό εγχειρίδιο της Φιλοσοφίας Β' Τάξης, [Κεφ. 7](#), σελ. 177, παρατηρήστε τον πίνακα του Jean-François Millet, *Οι σταχομαζώχτρες*, 1848, Παρίσι, Λούβρο. Αναζητήστε τον πίνακα και στο διαδίκτυο, ανεβάστε τον στο έγγραφο και σχολιάστε το θέμα του μαζί με το θέμα του πίνακα του ίδιου καλλιτέχνη, *Ει Άγγελος*, Εσπερινός (1857), Μουσείο Ορσέ, Παρίσι.

El Ángelus, Εσπερινός (1857), Μουσείο Ορσέ, Παρίσι.

- Στο Μουσείο Μακεδονικής Τέχνης στη Θεσσαλονίκη το 2013 στην περιοδική έκθεση με τίτλο «Η μεσογειακή εμπειρία: Μεσόγειος ως χωροταξικό παράδειγμα διακίνησης ιδεών και λόγου» ένα από τα εκθέματα ήταν αυτό που βλέπετε στην εικόνα δεξιά. Μπορείτε να αποκρυπτογραφήσετε το μήνυμα; Τι σκέψεις κάνετε παρατηρώντας το; (Λάβετε υπόψη ότι το Μεσαίωνα το ψωμί ήταν μέρος του σερβίσιου).

- Αναζητήστε κι άλλους πίνακες ζωγραφικής με θέμα τον άρτο και σχολιάστε το θέμα που απεικονίζουν (Θεόφιλος/Ντα Βίντσι/Νταλί/Βαν Γκογκ....).

1^η Ομάδα: Ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με το υλικό που συγκεντρώσατε στις υποομάδες για τη σημασία του άρτου, με εργαλείο δικής σας επιλογής.

2^η Ομάδα - Φύλλο Εργασίας (Οινοπαραγωγοί)

Ο οίνος στη ζωή μας (1^η Υποομάδα)

- Κάνετε μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του αμπελιού και την αξία του οίνου στη διατροφή μας.
- Τι σημαίνουν οι εκφράσεις: «καλά κρασιά», «δε βάζει νερό στο κρασί του», «θέρος, τρύγος, πόλεμος». Βρείτε άλλες παρόμοιες εκφράσεις κι εξηγήστε το νόημά τους.
- Σε ποιο τομέα της οικονομίας ανήκει το κρασί; Τι δείχνει για την ευφυΐα και τη δημιουργικότητα του ανθρώπου; Λάβετε υπόψη τη φράση του Victor Hugo «Ο Θεός έφτιαξε μόνο το νερό. Ο άνθρωπος έφτιαξε το κρασί».
- Ποια ήταν η σχέση των Αρχαίων Ελλήνων με το κρασί;
- Αναζητήστε ποια ήταν η κύρια αιτία που προκάλεσε το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων στις Η.Π.Α. από τις αρχές της δεκαετίας του 1880 και προέρχονταν από την Πελοπόννησο, κυρίως από την Κορινθία.
- Ο Τζων Στάινμπεκ έγραψε «Τα σταφύλια της οργής» (*The Grapes of Wrath*). Για ποια «οργή» γίνεται λόγος;
- Πώς χρησιμοποιείται το κρασί σήμερα;

- Διαβάστε τη [σελ 43](#) του "[Μικρού Πρίγκιπα](#)" του Antoine de Saint-Exupéry. Ποιο συμπέρασμα βγαίνει από το φαύλο κύκλο της συζήτησης; Ποιο μήνυμα μας μεταφέρει;
- Ποιοι είναι οι κίνδυνοι από την υπερκατανάλωση αλκοόλ με βάση την παροιμία «Ο τρελός είδε το μεθυσμένο και φοβήθηκε»;

Ο οίνος στη λατρεία (2^η Υποομάδα)

- Ποια ήταν η σημασία του οίνου στην αρχαία Ελληνική θρησκεία; Με ποιο [θεό](#) συνδέθηκε, ποιες λατρευτικές εκδηλώσεις και ποια προσωνύμια το αποδεικνύουν;
- Αναζητήστε στον 104^ο ψαλμό του προφήτη Δαυίδ, το [εδάφιο 15^ο](#) και σχολιάστε το.

- Ποιος είναι ο προστάτης των αμπελουργών; Παρατηρήστε στην εικόνα τι κρατά στο χέρι του και εξηγήστε γιατί.
  - Αναζητήστε το στίχο της Αγίας Γραφής [Ιω. 15,5-8](#) και εξηγήστε γιατί ο Ιησούς παραλληλίζει τον εαυτό του με το αμπέλι. Μπορείτε να αποδώσετε με σχέδιο ζωγραφικής το στίχο;
  - Πώς συνδέθηκε το κρασί (νάμα) με το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας;
  - Πού αλλού χρησιμοποιεί το κρασί η εκκλησία;
- Γιατί στο γάμο οι νεόνυμφοι μοιράζονται ένα ποτήρι κρασί;
- Πώς απέδειξε ο Χριστός την αξία του κρασιού στο [γάμο της Κανά](#) της Γαλιλαίας;
- Σε ποια μεγάλη [γιαρτή](#) η εκκλησία ευλογεί τα σταφύλια; Γιατί το κάνει; Τι αντιπροσωπεύουν; (6 Αυγ.)
- Ποια [υλικά](#) προβάλλονται για θεραπευτικούς σκοπούς στην παραβολή του καλού Σαμαρείτη ([Λκ.1,34](#));

Ο οίνος στην τέχνη (3^η Υποομάδα)

- Αναζητήστε [εικόνες](#) από τη βυζαντινή εικονογραφία όπου ο Χριστός εικονίζεται ως άμπελος. Γιατί χρησιμοποιήθηκε κυρίως αυτός ο συμβολισμός;
- Αναζητήστε [πίνακες ζωγραφικής με θέμα τον τρύγο](#) και σχολιάστε το θέμα που απεικονίζουν ([Ο τρύγος, Γκόγια/Ο τρύγος στον καμβά διάσημων ζωγράφων](#)).
- Δείτε την ταινία "[French Kiss](#)" με τη Meg Ryan και τον Kevin Kline και απαντήστε στο ερώτημα με βάση το θέμα του σεναρίου: Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα;

2^η Ομάδα: Ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με το υλικό που συγκεντρώσατε στις υποομάδες για τη σημασία του οίνου, με εργαλείο δικής σας επιλογής.

3^η Ομάδα - Φύλλο Εργασίας (Ελαιοπαραγωγοί)

Το λάδι στη ζωή μας (1^η Υποομάδα)

- Κάνετε μια σύντομη αναφορά στην ιστορία της ελιάς και την αξία της στη διατροφή μας.
- Τι συνδέει την [ελιά](#) με τον αθλητισμό και ειδικά τους Ολυμπιακούς αγώνες;
- Τι συμβολίζει σήμερα η [ελιά](#);
- Τι σημαίνει η φράση: «*μου έβγαλε το λάδι*», «*τείνει κλάδο ελαιάς*»; Βρείτε άλλες παρόμοιες φράσεις και εξηγήστε το νόημά τους.

- «Εάν αποσυνθέσεις την Ελλάδα, στο τέλος θα δεις να σου απομένουν μια ελιά, ένα αμπέλι κι ένα καράβι. Που σημαίνει: με άλλα τόσα την ξαναφτιάχνεις», υποστηρίζει ο Οδυσσέας Ελύτης. Η ελιά και το αμπέλι σχετίζονται με τη διαχρονική επιβίωση της Ελλάδας. Σήμερα παραμένουν σταθερές αξίες για την αγροτική παραγωγή της πατρίδας μας; Οι νέοι ενδιαφέρονται επαγγελματικά για τον πρωτογενή (καλλιέργεια) και δευτερογενή (παραγωγή λαδιού και κρασιού) τομέα; Ποια προτερήματα και ποια μειονεκτήματα βλέπεις σε αυτή την δραστηριότητα;

Το λάδι στη λατρεία (2^η Υποομάδα)

Από την προηγούμενη μέρα οι μαθητές έχουν δει στο σπίτι τους το βίντεο και φωτογραφίες της βάπτισής τους. Φέρνουν από μια φωτογραφία στο σχολείο για να φτιάξουν ένα λεύκωμα. Συννενοούνται από πριν να φέρουν φωτογραφίες με διαφορετικά στιγμιότυπα από την ώρα του Μυστηρίου.

- Πού οφείλει η Αθήνα το όνομά της και με ποια κριτήρια έγινε η επιλογή; Τι νομίζετε ότι σκέφτηκαν και πήραν αυτή την απόφαση οι Αθηναίοι;
- Ποια ήταν η χρήση του [λαδιού](#) στην Αρχαία Ελληνική θρησκεία και στην Ομηρική εποχή;
- Τι συμβολίζει η [ελιά](#) στην Παλαιά Διαθήκη;
- Πώς χρίονταν οι βασιλείς του Ισραήλ; Πώς χρίστηκε ο Ιησούς Βασιλιάς του Καινούριου Κόσμου;
- Τι σημαίνει η λέξη "χριστιανός"; Αναζητήστε την ετυμολογία της λέξης.
- Σε ποιο άθλημα οι αθλητές αλείφονται με λάδι;
- Πώς χρησιμοποιείται το λάδι στο μυστήριο του βαπτίσματος; Με βάση την απάντησή σας στο προηγούμενο ερώτημα, μπορείτε να κατανοήσετε τι συμβολίζει το λάδι ως προς το θρησκευτικό πλαίσιο;
- Τι είναι το [Άγιο Μύρο](#); Σε ποιο μυστήριο και με ποιο τρόπο χρησιμοποιείται; Τι συμβολίζει;
- Τι συμβολίζει το λάδι και το κρασί στο μυστήριο του [ευχελαίου](#); (Σκεφτείτε τα υλικά που χρησιμοποίησε ο καλός Σαμαρείτης για να απολυμάνει τις πληγές του Ιουδαίου).

Το λάδι στην τέχνη (3^η Υποομάδα)

- Τι εννοούμε όταν λέμε «[ζωγραφική με λάδι σε καμβά](#)»; Βρείτε έναν πίνακα.
- Αναζητήστε πίνακες ζωγραφικής με θέμα το λάδι και την [ελιά](#) και σχολιάστε το θέμα που απεικονίζουν. ([Η ελιά στην Τέχνη](#)).

3^η Ομάδα: Ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με το υλικό που συγκεντρώσατε στις υποομάδες για τη σημασία του λαδιού, με εργαλείο δικής σας επιλογής.